

**VANHEMPIEN SOSIOEKONOMISEN ASEMAN JA LASTEN
URHEILUSEURAHARRASTAMISEN YHTEYS SUOMESSA VUOSINA 1980-2021**

Pinja Koivumäki

Liikuntapedagogiikan kandidaatintutkielma

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2022

TIIVISTELMÄ

Koivumäki, P. (2022). Vanhempien sosioekonomisen aseman ja lasten urheiluseuraharrastamisen yhteys Suomessa vuosina 1980–2021. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, liikuntapedagogiikan kandidaatintutkielma, 26 s.

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää kirjallisuuskatsausta hyödyntäen, miten vanhempien sosioekonominen asema on yhteydessä lasten ja nuorten, alle 18-vuotiaiden, urheiluseuraharrastamiseen. Nykypäivän tilanteen lisäksi tutkielman tarkoituksena oli tarkastella, millaisia muutoksia sosioekonomisen aseman ja urheiluseuraharrastamisen yhteyksissä on tapahtunut vuosien 1980–2021 välillä. Tässä kirjallisuuskatsauksessa hyödynnettävissä tutkimuksissa sosioekonomisen aseman mittareina oli käytetty pääosin vanhempien tuloja ja koulutustasoa.

Vanhempien sosioekonomisen aseman merkitys lasten seuraharrastamiseen osallistumisessa on lisääntynyt huomattavasti vuosien 1980–2021 välillä. Vuosina 1980–1999 yhteys pysyi melko vakiona: matalan sosioekonomisen aseman perheiden tytöt harrastivat vähemmän liikuntaa urheiluseuroissa kuin korkeamman sosioekonomisen aseman perheiden tytöt (ero 10 prosenttiyksikköä). Pojilla eroa urheiluseuraharrastamisessa oli vähemmän sosioekonomisten luokkien välillä, vain muutaman prosenttiyksikön verran. (Telama 2009) Vuosina 2000–2009 perheen sosioekonomisen aseman merkitys seuraharrastamiseen osallistumisessa oli lähtenyt kasvamaan huomattavasti, ja 2010-luvulla matalan tulotason perheissä lapset harrastivat jopa 30 prosenttiyksikköä (Palomäki ym. 2016) vähemmän urheiluseurassa kuin korkean tulotason perheissä.

Mahdollisia syitä vanhempien sosioekonomisen aseman merkityksen kasvuun urheiluseuraharrastamisessa ovat liikuntaharrastusten kustannusten moninkertaistuminen (Puronaho 2014, 14–18) vuosien 2002–2013 välillä sekä muut yhteiskunnalliset muutokset, kuten lapsiköyhyyden merkittävä lisääntyminen vuosien 1995–2012 aikana (Salmi ym. 2014). Matalan sosioekonomisen aseman vanhempien elämäntyyli on myös usein liikunnallisesti passiivisempi (Brodulin ym. 2020), mikä voi johtaa siihen, että lapset eivät saa vanhemmiltaan liikunnallista mallia ja kannustusta liikunnan harrastamiseen.

Asiasanat: sosioekonominen asema, vanhemmat, urheiluseuraharrastaminen, lapsi

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO.....	1
2 SOSIOEKONOMINEN ASEMA	3
2.1 Lapsiperheiden tulotaso	4
2.2 Vanhempien koulutus	6
3 LASTEN JA NUORTEN URHEILUSEURAHARRASTAMINEN	8
3.1 Harrastajamäärät urheiluseuroissa	9
3.2 Urheiluseuraharrastamisen kustannukset ja niiden kehitys	10
3.2.1 Kustannusten muodostuminen.....	11
3.2.2 Kustannukset ja niiden kehitys	12
3.2.3 Kustannukset urheiluseuraharrastamisen esteenä.....	14
4 SOSIOEKONOMISEN ASEMAN YHTEYS LASTEN JA NUORTEN URHEILUSEURAHARRASTAMISEEN	15
4.1 Vuodet 1980–1989	15
4.2 Vuodet 1990–1999	16
4.3 Vuodet 2000–2009	17
4.4 Vuodet 2010–2021	18
4.5 Sosioekonomisen asema ja lasten harrastamat urheilulajit	20
5 POHDINTA.....	23
LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Jopa 90 prosenttia lapsista harrastaa liikuntaa urheiluseurassa jossain vaiheessa lapsuuttaan (Mononen ym. 2016). Liikuntaharrastuksen merkitys lapsen ja nuoren elämässä on suuri; harrastus tarjoaa sosiaalista vuorovaikutusta ikätoverien kanssa sekä monipuolista ja innostavaa toimintaa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 9). Urheiluseurassa harrastaminen edistää lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta, ja voi tuoda vastapainoa esimerkiksi arjen runsaalle istumiselle ja ruutu-ajalle (Mäkelä ym. 2016). Harrastukset ylläpitävät kaverisuhteita, haastavat itsensä kehittämiseen, omien unelmien ja vahvuuksien tunnistamiseen sekä toimivat mielekkäänä vapaa-ajanviettotapana. Ne voivat myös ehkäistä syrjäytymistä ja toimia keinona auttaa syrjäytyneitä lapsia ja nuoria. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 9)

Lasten ja nuorten urheiluseuraharrastamisen korkeat kustannukset ovat olleet esillä mediassa viime vuosien aikana runsaasti (esim. Konttinen 2014; Lempinen 2015; Myllyaho 2017; Tienhaara 2014). Kustannukset olivat suuria jo vuonna 2012, sillä vuosittain yhden lapsen urheiluharrastus kustansi vanhemmilta jopa useita tuhansia euroja. Hintahaitarin kärkipäässä komeili esimerkiksi yli 3000 euroa kustantava jääkiekko, yli 5000 euron taitoluistelu sekä ratsastus, jonka kustannukset ovat noin 10 000 euroa vuodessa. (Puronaho 2014) Urheiluharrastuksen korkeat kustannukset tuovat esiin yhteiskunnallisia ongelmia: YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (1989) mukaan on jokaisen lapsen oikeus saada osallistua vapaa-ajantoimintoihin (Yleissopimus lasten oikeuksista 1991), mutta toteutuuko yhdenvertaiset mahdollisuudet, jos perheellä ei ole varaa maksaa lapsen harrastuskustannuksia?

Sosioekonomisella asemalla tarkoitetaan yleensä hyvinvoinnin aineellisia ulottuvuuksia, kuten tuloja, omaisuutta ja asumistasoa. Näiden lisäksi sosioekonomisella asemalla voidaan viitata myös välineisiin, joilla edellä mainittuja aineellisia ulottuvuuksia hankitaan. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi ammatti, koulutus ja asema työelämässä. (Valtion liikuntaneuvosto 2014) Vanhempien sosioekonomisen aseman yhteyttä lasten urheiluseuraharrastamiseen on tutkittu runsaasti 2010-luvulta lähtien. Suomalaiset tutkimustulokset osoittavat pääosin sen, että korkeamman tulotason perheiden lapset osallistuvat urheiluseuraharrastamiseen huomattavasti useammin kuin matalan tulotason perheiden lapset (ero 23 – 30 prosenttiyksikköä) (Hakanen ym. 2019, 15-17; Palomäki ym. 2016). Myös vanhempien koulutustasolla on yhteys lapsen seuraharrastamiseen. Tulotasoon verrattuna ero on kuitenkin selkeästi pienempi, kun korkeasti

koulutettujen vanhempien lapsista 67 prosenttia osallistui seuratoimintaan ja matalammin koulutettujen vanhempien lapsista 55 prosenttia (Palomäki ym. 2016).

Vanhempien sosioekonomisen aseman yhteyttä lasten urheiluseuraharrastamiseen on hyvä tutkia myös jatkossa, sillä esimerkiksi vuonna 2019 laaditun pääministeri Marinin hallitusohjelman yhtenä tavoitteena on taata jokaiselle lapselle mahdollisuus mieluisaan, maksuttomaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä (Valtioneuvosto 2019, 167). Jos harrastamisen Suomen malli saadaan toteutettua toivotusti, saattaa sillä olla vaikutuksia sosioekonomisen aseman ja seuraharrastamisen väliseen yhteyteen. Tutkimustietoa tarvitaan lisää myös vanhempien sosioekonomisen aseman ja lapsen harrastamien urheilulajien välisestä yhteydestä, koska tällä hetkellä suomalaisia tutkimuksia aiheesta on niukasti ja vain yksittäisten lajien osalta.

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella, miten perheen sosioekonominen asema on yhteydessä lasten eli alle 18-vuotiaiden urheiluseuraharrastamiseen. Tähän tutkielmaan on valittu mukaan pääosin sellaisia tutkimuksia, joissa sosioekonomisen aseman mittareina oli käytetty vanhempien tulotasoja sekä koulutusta. Nykypäivän tilanteen lisäksi tutkielma pyrkii tarkastelemaan 40 vuoden aikaista muutosta; mitä muutoksia sosioekonomisen aseman ja urheiluseuraharrastamisen yhteyksissä on tapahtunut vuosien 1980–2021 välillä.

2 SOSIOEKONOMINEN ASEMA

Sosioekonomisella asemalle ei ole yhtä määritelmää, vaan käsite on moniulotteinen ja määritelmiä useita. Sosioekonominen asema kuvaa yksilön asemaa yhteiskunnassa. Yhden määritelmän mukaan sosioekonomisella asemalla voidaan tarkoittaa hyvinvoinnin aineellisia ulottuvuuksia, kuten tuloja, omaisuutta ja asumistatasoa. Sillä viitataan usein myös välineisiin, joilla edellä mainittuja aineellisia ulottuvuuksia hankitaan. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi ammatti, koulutus ja asema työelämässä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022; Valtion liikuntaneuvosto 2014, 5) Sosioekonomisella asemalla voidaan tarkoittaa näiden lisäksi henkilön asemaa yhteiskunnan rakenteellis-toiminnallisissa järjestelmissä, missä yksilöitä jaetaan erilaisiin luokkiin. Näitä luokkia ovat esimerkiksi opiskelijat, työntekijät, yrittäjät, työttömät ja eläkeläiset. (Tilastokeskus 2022a) Tässä työssä käsiteltävissä tutkimuksissa sosioekonomisen aseman mittareina oli käytetty pääosin vanhempien tuloja ja koulutustasoa.

Sosioekonomisen aseman mittarit vaihtelevat, ja mittarien valinta on vahvasti riippuvainen tutkimuksen tekijästä ja tutkimusmaasta, jolloin tulosten vertailussa on huomioitava myös mittaustavat. Suomessa esimerkiksi kouluterveyskyselyssä vanhempien sosioekonomista asemaa on selvitetty seuraavin kysymyksin: ”Mikä on korkein koulutus, jonka vanhempasi ovat suorittaneet?”, ”Ovatko vanhempasi olleet viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana työttöminä tai lomautettuina?” sekä kysymyksellä ”Millaiseksi arvioit perheesi taloudellisen tilanteen?” (Kouluterveyskysely 2021). Useissa suomalaistutkimuksissa sosioekonomisen aseman mittareina onkin käytetty koulutusta tai tulotasoa (esim. Hakanen ym. 2016; Palomäki ym. 2016) Ulkomaisissa tutkimuksissa sosioekonomiset mittarit ovat vaihtelevia; koulutus- ja tulotason lisäksi tutkimuksissa saatetaan käyttää esimerkiksi auton omistamista (Matsudo ym. 2015; Shafiei ym. 2019), kotitalouden kokoa, huoneiden lukumäärää tai tietokoneen, astianpesukoneen ja mikroaaltouunin omistamista (Shafiei ym. 2019) sosioekonomisen aseman mittareina.

Sosioekonomista asemaa ja sen vaikutusta yksilöiden elämään on tutkittu runsaasti. Tutkimukset ovat osoittaneet sosioekonomisia eroja esimerkiksi ylipainossa (McLaren 2007), kuolleisuudessa, alkoholin käytössä ja liikunnassa (Stringhini ym. 2010). Tällaiset sosioekonomiset terveyserot ovat yksi suurista yhteiskunnallisista haasteista ja ongelmista. Sanna Marinin hallitusohjelma (2019) korostaa kansalaisten tasa-arvoja ja yhdenvertaisuutta.

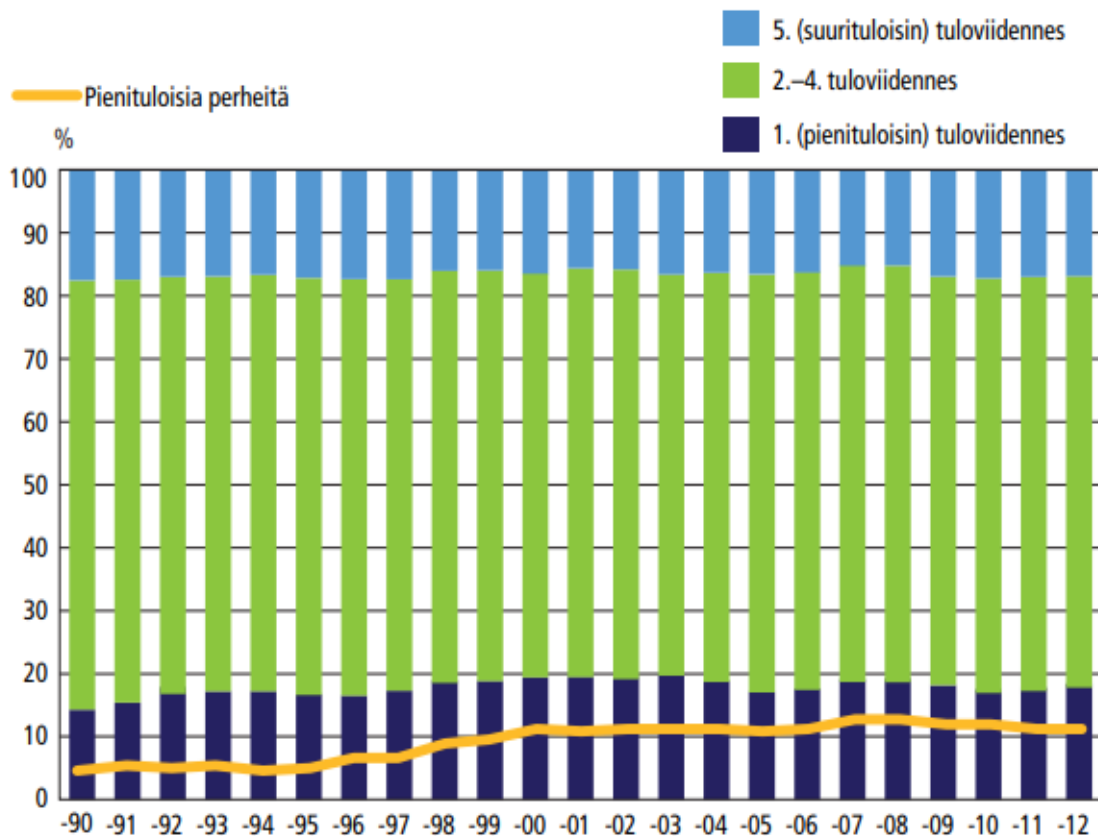
Siinä on otettu huomioon sosiaaliset ongelmat, kuten ylisukupolvinen huono-osaisuus, köyhyys, matala koulutustaso ja työttömyys, jotka vaikuttavat niin yksilöiden terveyteen kuin laajemmin koko kansantalouteen ja se pyrkii erilaisilla keinoilla edistämään kansalaisten hyvinvointia ja vähentämään eriarvoisuutta. Hallitusohjelman keinoja tähän ovat esimerkiksi köyhyyden vähentäminen palvelujen ja etuuksien kehittämällä, riskiryhmien huomioiminen, riippuvuuksien vähentäminen ja hoitomaksujen kohtuullistaminen. (Valtioneuvosto 2019, 143–146) Eriarvoisuuden vähentäminen on ollut myös aikaisempien hallitusten tavoitteena (esim. Valtioneuvosto 2011, 7; Valtioneuvosto 2015, 21)

2.1 Lapsiperheiden tulotaso

Perheiden tulotasoon vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi perhemuoto, lapsiluku ja työllisyystilanne (Väestöliitto 2007, 6–9). Kotitalouksissa, joissa lapsia on kolme tai sitä enemmän, tulotaso jää keskimääräistä tulotasoa alhaisemmaksi. Lisäksi yksinhuoltajien taloudellinen asema on muihin lapsitalouksiin verrattuna heikompi. (Ruotsalainen 2006) 2000-luvun alussa (2000–2010) suurin osa suomalaisista lapsiperheistä oli keskituloisia, jolloin sekä suuri- että pienituloisia perheitä on verrattain vähän. Vuosituhannen trendinä on kuitenkin ollut vähittäinen pienituloisten perheiden määrän kasvu, mikä tarkoittaa sitä, että tulohaitarin keskitason perheiden tulotasossa on tapahtunut siirtymää pienituloisten suuntaan. Kokonaisuudessaan myös perheiden tuloerot ovat kasvaneet 2000-luvulla. (Sauli ym. 2011). Jotta pienituloisten määrä konkretisoituisi, esimerkiksi vuonna 2020 pienituloisissa perheissä eläviä lapsia oli 114 300, mikä tarkoittaa, että kaikista suomalaisista lapsista 11,1 prosenttia elää pienituloisissa perheissä (Tilastokeskus 2021a).

Salmi ym. (2014) ovat tarkastelleet lapsiperheiden tuloja ja lapsiköyhyyttä Tilastokeskuksen tilastojen pohjalta vuosien 1995–2012 välillä. Tätä katsausta sekä tilastokeskuksen tilastoja hyödynnetään myös tämän tutkielman pohjana, jotta saadaan kokonaiskuvaa lapsiperheiden tulotasosta ja ajanjaksossa tapahtuneista muutoksista. Lapsiköyhyydellä tarkoitetaan köyhiin kotitalouksiin kuuluvien alle 18-vuotiaita lapsien osuutta kaikista alle 18-vuotiaista. Kun tarkastellaan tarkemmin lapsiköyhyyttä (Kuvio 1), se aleni 1970-luvun alusta lähtien tasaisesti vuoteen 1994 saakka, jolloin lapsiköyhyys oli neljä prosenttia. 1990-luvun laman (1990–1993) jälkeen lapsiköyhyys lisääntyi jyrkästi 13,7 prosenttiin vuosien 1994–2007 välillä. Laman myötä vanhempien työttömyys lisääntyi ja jäi laman jälkeen pysyväksi useassa perheessä.

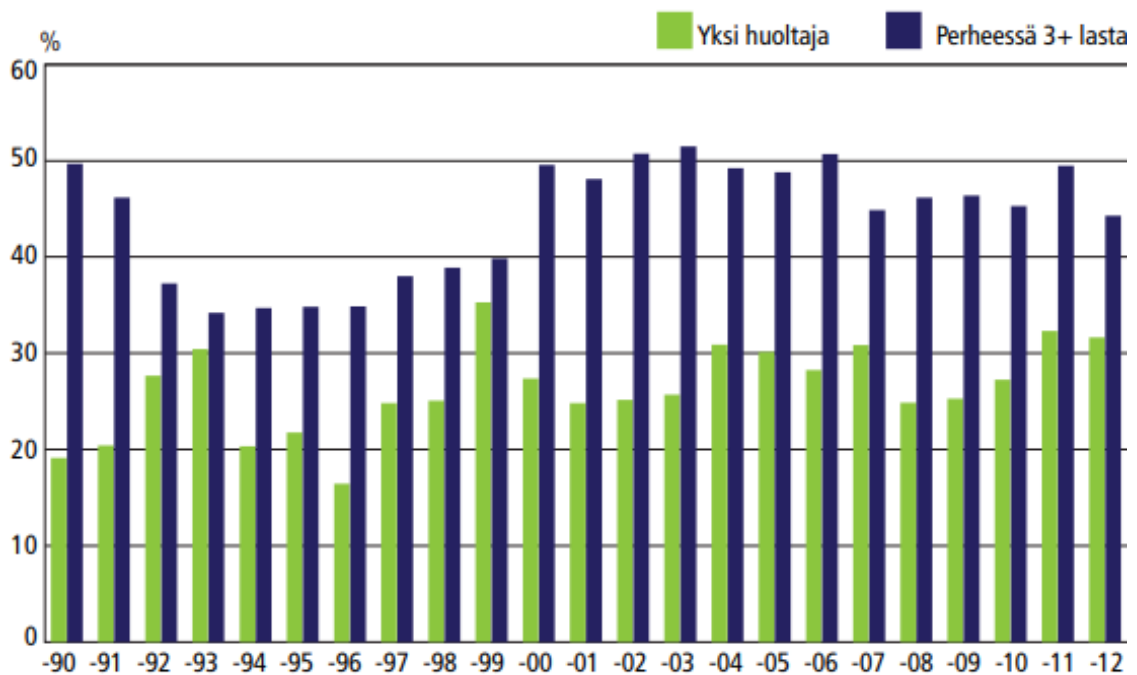
Alhaiselle tasolle jäi myös molempien huoltajien työssäkäynti. Samaan aikaan Suomessa lapsiperheiden verovähennykset poistettiin, jolloin valtion tuki perheille väheni. Perhepoliittisen tuen kokonaismäärä oli samalla tasolla kuin ennen lamaa vasta vuonna 2005 (Sauli ym. 2011) Vuoden 2007 jälkeen lapsiköyhyys on ollut laskussa ja pysytellyt reilussa kymmenessä prosentissa. (Salmi ym. 2014) Tämän jälkeen vuosina 2008 – 2019 lapsiperheiden köyhyys- ja syrjäytymisriski on pysytellyt edelleen samoissa lukemissa (Tilastokeskus 2022b). Kuvio 1 kuvaa lapsiköyhyyden lisäksi lapsiperheiden jakautumista tuloviidenneksiin: alimpaan tuloviidennekseen kuuluvien perheiden määrä on lisääntynyt vuosien 1990–2012 välillä (Salmi ym. 2014).

KUVIO 1. Lapsiperheiden jakautuminen tuloviidenneksiin ja köyhyysrajan alapuolelle 1990–2012 (Salmi ym. 2014, 84).

Köyhyysriskiin vaikuttaa esimerkiksi perhevaihe, yksinhuoltajuus, työllisyystilanne ja monilapsisuus. Köyhille perheille keskeistä on usein toisen tai molempien vanhempien työttömyys, osa-aika työ tai lyhytaikaiset työsuhteet. Lisäksi köyhissä lapsiperheissä koulutustaso on yleensä matala. (Salmi ym. 2011) Pienten lasten, alle kolmevuotiaiden sekä

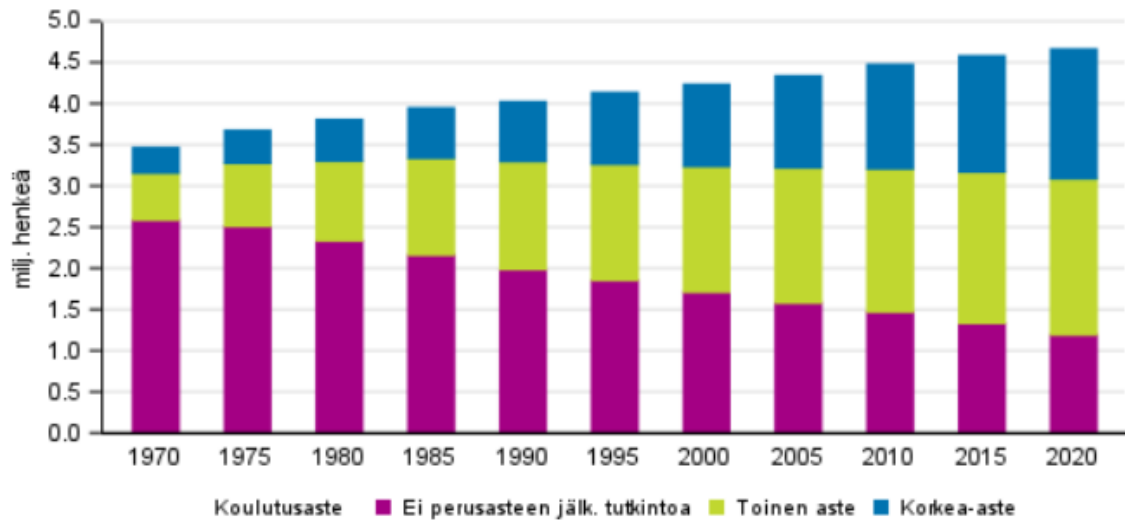
leikki-ikäisten, perheissä köyhyysriski on suurempi kuin lapsiperheissä keskimäärin 2000-luvulla. Huomattavan suuri osuus köyhistä lapsista kuuluu yksinhuoltaja- tai monilapsisiin perheisiin. Esimerkiksi vuonna 2012 yhden huoltajan perheisiin kuului noin kymmenen prosenttia kaikista lapsista, kun taas köyhistä lapsista 32 prosenttia kuului yhden huoltajan perheisiin. Vastaavia lukemia havaitaan myös monilapsisista perheistä, kun kaikista lapsista kolmilapsisiin tai suurempiin perheisiin kuului vuonna 2012 34 prosenttia ja köyhistä lapsista 44 prosenttia oli monilapsisista perheistä (Kuvio 2). (Sauli ym. 2014)

KUVIO 2. Lapsiköyhyys monilapsisissa- ja yksinhuoltajaperheissä vuosia 1990-2012 (Salmi ym. 2014, 88).

2.2 Vanhempien koulutus

Ihmiset voidaan jakaa koulutuksen perusteella erilaisiin luokkiin. Esimerkiksi alla oleva kuvio 3 jakaa ihmiset koulutusasteen perusteella niihin, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, toisen asteen tutkinnon suorittaneisiin ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneisiin. Tämän jaon ohella ihmisiä voidaan jaotella esimerkiksi korkeakoulututkinnon suorittaneisiin ja niihin, joilla ei ole korkeakoulutusta.

KUVIO 3. 15 vuotta täyttäneen väestön koulutus rakenne vuosina 1970–2020 (Tilastokeskus 2021b).

Suomalaisten koulutus rakenne on muuttunut viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana paljon (Kuvio 3). 1970-luvulla suurin osa suomalaisista oli käynyt vain peruskoulun. Ainoastaan noin neljäsosalla oli toisen tai korkea-asteen tutkinto. Tämän jälkeen koulutustaso on noussut jokaisella mittauskerralla; vuonna 1990 toisen asteen tai korkea-asteen suorittaneita oli jo noin puolet, ja 2010-luvulla jo 2/3 oli suorittanut tutkinnon perusasteen jälkeen (Kuvio 3). Vuoden 2020 loppuun mennessä 74 prosenttia yli 15-vuotiaista oli suorittanut perusasteen jälkeisen tutkinnon. Korkeakoulutettujen (yliopisto tai ammattikorkeakoulu) määrä oli vuonna 1980 noin puoli miljoonaa, kun 40 vuoden aikana korkeakoulutettujen määrä on kasvanut kolminkertaiseksi noin 1,5 miljoonaan henkeen vuonna 2020. (Tilastokeskus 2021b)

Vuosina mitattaessa viidessäkymmenessä vuodessa 30–39-vuotiaiden perusasteen jälkeinen koulutusura on pidentynyt 3,1 vuodella. Vuonna 1970 väestö suoritti peruskoulun jälkeistä koulutusta keskimäärin 1,5 vuotta, kun vuonna 2020 peruskoulun jälkeen suoritettiin keskimäärin 4,6 vuoden koulutus. Koulutustason nousu koulutus pituudella ilmaistuna on jatkunut 1970-luvulta vuoteen 2013 asti, jonka jälkeen se on pysynyt samana vuoteen 2020. (Tilastokeskus 2021b)

3 LASTEN JA NUORTEN URHEILUSEURAHARRASTAMINEN

Liikunta- ja urheiluseurat ovat keskeisessä asemassa lasten ja nuorten liikuttajina Suomessa. Urheiluseurojen tarkoituksena on lasten liikunta-aktiivisuuden lisääminen, liikuntakasvatus sekä liikuntaan sosiaalistaminen (Koski & Mäenpää 2018, 11). Liikuntaharrastuksella on suuri merkitys lasten ja nuorten elämässä: ne tarjoavat liikunnan ohella vuorovaikutusta ikätoverien kanssa, yhteisöllisyyttä sekä mukavaa ja innostavaa toimintaa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 9). Liikunnan lisäksi seuroilla on usein erilaisia painotuksia, jolloin seurojen rooli ei ole pelkästään liikuntatoiminnan tuottaminen, vaan taustalla on erilaisia aatteita ja ihanteita, kuten sääntöjen ja reilun pelin kunnioitus, terveet elintavat tai käytöstavat (Koski & Mäenpää 2018, 34-37). Seuraharrastaminen on kokonaisuudessaan siis paljon muutakin kuin liikuntaa ja urheilua.

Tässä tutkielmassa seuratoimintaa tarkastellaan suomalaisesta näkökulmasta. Suomessa urheiluseuratoimintaa ovat tutkittu erityisesti Kosken ja Mäenpään (2018) liikunta- ja urheiluseurojen muutosta käsittelevässä tutkimuksessa. Lasten ja nuorten harrastajamääriä on tarkasteltu sekä LIITU-tutkimuksissa sekä Vapaa-aikatutkimuksissa. Urheiluseuratoiminnan tarkastelussa ja sen vertailemisessa on hyvä huomioida se, että seuratoiminta Suomessa on erilaista kuin muualla maailmassa (van Bottenburg 2011, 205–210). Siksi tämän tutkielman urheiluseuratoimintaan- ja harrastamiseen liittyvissä osioissa pyritään keskittymään suomalaisiin tutkimuksiin aihealueesta.

Seuratoiminnan yksi merkittävin muutos viimeisen kolmen vuosikymmenen (1986-2016) aikana on ammattimaistuminen. Seurojen ammattimaistuminen näkyy palkattujen työntekijöiden lisääntymisenä sekä seurojen toiminnassa ja toiminnan kehittämisessä (Koski & Mäenpää 2018, 67-71). Ammattimaistuminen selittää osittain myös liikuntaharrastusten kustannusten nousua (Koski 2012, 48). Muita kehityssuuntia 2010-luvulla ammattimaistumisen ja kustannustason nousun ohella ovat monimuotoistuminen ja eriytyminen (Koski & Mäenpää 2018, 67) Monimuotoistumisella tarkoitetaan sekä seurojen toimintojen kirjon kasvua että seurakentän kasvua. Urheiluseurojen määrittely on entistä hankalampaa, kun seurojen joukkoon kuuluu esimerkiksi koulujen ja työpaikkojen seuroja, kaveriporukoiden muodostamia seuroja sekä yhdistyksiä, joiden tarkoituksena ei ole järjestää jäsenilleen liikkumista, kuten erotuomarikerhot tai faniryhmät. (Koski & Mäenpää 2018, 105) Eriytyminen tarkoittaa seurojen lajivalikoiman ja -määrän painottumista yhteen lajiin. Vuonna 2016 tällaisia yhden

lajin seuroja oli jo 70 prosenttia seuroista, mikä oli selvästi enemmän kuin kymmenen vuotta aikaisemmin (2006), jolloin yhden lajin seuroja oli 43 prosenttia seuroista (Koski & Mäenpää 2018, 42).

3.1 Harrastajamäärät urheiluseuroissa

Urheiluseuraharrastamisessa on tapahtunut muutoksia viimeisten vuosikymmenten aikana. Vuonna 1986 suomalaisista 11–15-vuotiaista pojista 46 prosenttia ja tytöistä 32 prosenttia osallistui urheiluseuratoimintaan (Mathisen ym. 2019). Prosentuaalisesti luvut ovat pysyneet WHO:n koululaistutkimuksen aineistojen perusteella samankaltaisina etenkin poikien osalta (46–48 %) vuoteen 2014 saakka. Tyttöjen osalta muutos on ollut suurempaa. Vuonna 2006 tyttöjen seuraharrastaminen nousi 44 prosenttiin ja sen jälkeen se on vakiintunut vajaan 50 prosenttiin. (Aira ym. 2013; Mathisen ym. 2019) Liikuntaseuraharrastamista tarkastelleiden tutkimusten prosentuaaliset osuudet vaihtelevat, mutta keskeisenä trendinä on urheiluseuraharrastamisen lisääntyminen. Kansallisen liikuntatutkimuksen (2010) perusteella lasten ja nuorten urheiluseuraharrastaminen on lisääntynyt vuosien 1995–2010 aikana. Kun vuonna 1995 3–18-vuotiaista harrasti liikuntaa urheiluseuroissa 36 prosenttia, oli 15 vuotta myöhemmin harrastajia 43 prosenttia. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010) Urheiluseuraharrastajien määrä on 2010-luvun aikana ollut edelleen noususuunnassa ainakin 11–15-vuotiaiden osalta. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa (LIITU) - tutkimuksessa (2018) on vertailtu vuosien 2014, 2016 ja 2018 tuloksia. Tämän vertailun perusteella seurassa liikuntaa tai urheilua harrastavien 11–15-vuotiaiden osuus oli vuonna 2018 suurempi (57 %) kuin vuonna 2014 (54 %). (Blomqvist ym. 2019)

Myös lajien harrastajamäärissä ja suosiossa on tapahtunut muutoksia. Vuonna 1995 kolme suosituinta lajia urheiluseuroissa olivat jalkapallo, voimistelu sekä jääkiekko. Kaikissa näissä suosituimmista lajeista harrastajamäärät ovat viidentoista vuoden seurannan aikana kasvaneet. Samat lajit ovat kuitenkin säilyttäneet kärkipaikkansa 2010-luvulle. Harrastajamäärät ovat kasvaneet erityisesti jalkapallossa, salibandyssä, uinnissa ja ratsastuksessa, kun taas suosiotaan on menettänyt yleisurheilu, koripallo ja pesäpallo. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010) Kun tarkastellaan lasten ja nuorten lisenssimääriä eri lajeissa, ovat lisenssimäärät kasvaneet edelleen vuodesta 2010. Harrastajamäärät ovat lisääntyneet niin jalkapallossa, jääkiekossa kuin salibandyssä. (Lehtonen ym. 2017) Myös yleisurheilun lisenssimäärät ovat kasvaneet 2010-luvulla (Lehtonen ym. 2017), mikä on mielenkiintoista, sillä vuosien 1995–2010 aikana

harrastajamäärät ja yleisurheilun suosio olivat laskussa. Vaikka harrastajien määrää voidaan osittain tarkastella lisenssien määrän perusteella, on hyvä huomioida, ettei se kata kaikkia harrastajia, sillä harrastaminen ei välttämättä vaadi lisenssiä. Esimerkiksi voimisteluliitossa lisenssimäärä on kasvussa, mutta edelleen lisenssit edustavat vain reilua 10 prosenttia koko harrastajakunnasta (Lehtonen ym. 2017).

Vuonna 2018 seuratoiminnassa oli mukana reilu 60 prosenttia 9-15-vuotiaista lapsista ja nuorista (Blomqvist ym. 2019; Hakanen ym. 2019). Kun tarkastellaan seuratoimintaan osallistumista ikäluokittain, seuratoiminta aloitetaan keskimäärin 6–7-vuotiaana (Blomqvist ym. 2019) ja se tavoittaa laajasti erityisesti nuorimmat ikäluokat, alle 15-vuotiaat (Hakanen ym. 2019). LIITU-tutkimus (2018) täsmentää ikäluokittaista vertailua: 9-vuotiaat (67 %) ja 11-vuotiaat (71 %) ovat aktiivisimpia seuraharrastajia. Tämän jälkeen urheiluseuraharrastamiseen osallistuminen vähenee, kun 13-vuotiaista 58 prosenttia ja 15-vuotiaista 44 prosenttia on mukana seuratoiminnassa. (Blomqvist ym. 2019)

Pojat harrastivat liikuntaa urheiluseurassa tyttöjä useammin (Hakanen ym. 2019). Tosin sukupuoliero johtuu pääosin siitä, että murrosiässä pojat osallistuvat seuratoimintaan aktiivisemmin kuin tytöt. Nuoremmissa ikäluokissa tytöt ja pojat harrastavat liikuntaa seuroissa suunnilleen saman verran (Blomqvist ym. 2018; Hakanen ym. 2019). Aktiivisuudessa (kertoja viikossa) sukupuolittaiset erot olivat vähäisiä, mutta kun tarkastellaan lajivalintoja, harrastetut lajit eroavat merkittävästi: pojilla suosituimpia lajeja olivat jalkapallo, jääkiekko ja salibandy, kun tytöillä kolmen kärjessä olivat tanssi, voimistelu ja ratsastus (Blomqvist ym. 2019). Voimistelu ja ratsastus nousivat tytöillä myös lisenssimäärien perusteella suosituimmiksi harrastuksiksi jalkapallon ohella vuonna 2016. (Lehtonen ym. 2017). Kokonaisuudessaan vuonna 2018 suosituin lasten ja nuoren urheiluseurassa harrastama laji oli jalkapallo. (Blomqvist ym. 2019)

3.2 Urheiluseuraharrastamisen kustannukset ja niiden kehitys

Suomessa urheiluharrastamisen kustannuksia on tarkasteltu 2010-luvusta lähtien kattavimmin Puronahon (2014) ja Harkimon ym. (2016) tutkimuksissa. Myös Hakasen, Myllyniemen ja Salasuon (2018) Vapaa-aikatutkimus antaa tietoa seuraharrastamisen kustannuksista. Harrastamisen kustannuksia on selvitetty niin harrastajien kuin seurojen, lajiliittojen ja kuntien osalta (Harkimo ym. 2016; Puronaho 2014). Tässä luvussa harrastustoiminnan kustannuksia

tarkastellaan pääosin harrastajien sekä heidän vanhempiensa näkökulmasta, sillä lasten ja nuorten urheiluseuraharrastamisen kustantavat pääosin vanhemmat (Szerovay 2015, 123). Tarkoituksena on saada kokonaiskuva harrastuskustannusten kokonaisuudesta sekä siitä, millaisena harrastajat tai heidän vanhempansa kokevat harrastusten kustannustason.

3.2.1 Kustannusten muodostuminen

Urheiluseurat ovat pääosin voittoa tavoittelemattomia järjestöjä (Rauste 2017, 25), joissa kustannusten taso on pyritty pitämään kohtuullisena. Lapsen ja nuoren urheiluharrastamisen kustannukset ovat kuitenkin monen tekijän summa. Puronahon (2014) mukaan urheiluseuraharrastamisen kokonaiskustannukset koostuvat sekä välittömistä että välillisistä kustannuksista (kuvio 4). Välittömiin kustannuksiin kuuluu harrastamiseen liittyvät pakolliset maksut, kuten jäsenmaksut, lisenssit ja vakuutukset. Välittömiä kustannuksia ovat myös ohjaus- ja kilpailutoiminta valmennuksineen, leireineen ja majoituksineen. Näiden lisäksi välittömiin kuluihin voidaan laskea välinekulut eli esimerkiksi harrastamiseen liittyvät urheiluvälineet ja vaatteet. Välillisiä kustannuksia ovat harjoitteluun ja kilpailemiseen liittyvät matkakulut, virkistystoiminta ja sekalainen osa muita kustannuksia, kuten harrastamiseen liittyvät hieronta ja lääkärikäynnit. (Puronaho 2014, 13–14)

KUVIO 4. Liikuntaharrastuksen kokonaiskustannukset harrastajalle (Puronaho 2014, 14).

Harrastamisen kokonaiskustannukset ovat vahvasti riippuvaisia harrastuksesta, harrastamisen tasosta, lapsen iästä ja esimerkiksi paikkakunnasta (Puronaho 2014, 13–14, 19–20). Kuten kuvioista 4 nähdään, kustannusten kokonaismäärään vaikuttaa niin julkinen sektori esimerkiksi tilavuokrineen, urheilujärjestöt jäsen- ja valmennusmaksuineen sekä harrastajat itse esimerkiksi välinehankintojen muodossa.

3.2.2 Kustannukset ja niiden kehitys

Harrastamisen kustannukset ovat saaneet suurta mediahuomiota viimeisen kymmenen vuoden aikana (esim. Konttinen 2014; Lempinen 2015; Myllyaho 2017; Tienhaara 2014), sillä liikunnan harrastamisen kokonaiskustannukset seuroissa ovat vuosien 2001–2013 välillä kaksin- tai jopa kolminkertaistuneet (taulukko 1) (Puronaho 2014, 15) Erityisesti lasten 6–10-vuotiaiden kilpaurheilun sekä 15–18-vuotiaiden harrasteliikunnan kustannukset ovat nousseet reilusti, mutta samaan aikaan myös muut harraste- ja kilpaurheilutoiminnan kulut ovat kohonneet lähes kaksinkertaisiksi (Puronaho 2014, 15).

TAULUKKO 1. Liikunnan kokonaiskustannukset kilpaurheilussa ja harrasteliikunnassa vuosina 2001–2002 ja 2012–2013 sekä kustannusten muutoskerroimet (Puronaho 2014, 15).

KILPAURHEILU			
	2001–2002	2012–2013	
	€	€	kasvukerroin
Ikä			
6–10 vuotta	1 495	3 068	2,05
11–14 vuotta	2 646	4 642	1,75
15–18 vuotta	4 207	7 541	1,79
HARRASTELIIKUNTA			
	2001–2002	2012–2013	
Ikä			
6–10 vuotta	926	1 586	1,71
11–14 vuotta	1 075	2 109	1,96
15–18 vuotta	828	2 440	2,94

Taulukossa 1 esitetään kilpaurheilun ja harrasteliikunnan keskimääräisiä kustannuksia eri ikäluokittain. Samankaltaisiin tuloksiin on päästy myös Harkimon ym. (2016, 35–36) katsauksessa, jonka mukaan kilpaurheiluseuroissa kustannukset ovat keskimäärin 3300 euroa vuodessa ja harrasteseuroissa noin 2200 euroa. Puronahon (2014) ja Harkimon ym. (2016) lisäksi harrastuskustannuksia on selvitetty Vapaa-aikatutkimuksessa (2018), jossa tarkastelun kohteena on vuosikustannuksien sijaan kuukausittaiset kustannukset. Urheiluseuratoiminnassa mukana olevien lapsien vanhemmista kolmasosa raportoi kuukausikustannusten olevan yli 100 euroa ja noin puolet kertoi harrastuskustannuksien olevan 70–100 euroa kuukaudessa, mikä tarkoittaisi noin 840–1200 euron vuosikustannuksia (Hakanen ym. 2019, 39–41).

Kustannukset voivat vaihdella lajista riippuen merkittävästi, joten keskimääräisten harrastuskustannusten ohella on perusteltua tehdä myös lajikohtaista tarkastelua. Puronahon (2014) lajikohtainen tarkastelu osoittaa, että edullisimpia harrastuksia ovat pesäpallo ja salibandy, joissa kustannukset ovat keskimäärin 1000–2000 euron välillä tasosta ja ikäluokasta riippuen. Kalleimpia lajeja tutkimuksen perusteella ovat taitoluistelu, jossa kilpaurheilu maksaa keskimäärin 5000–10 000 euroa ikäluokasta riippuen sekä ratsastus, jossa kilpaileminen vaatii vanhemmilta yli 10 000 euroa vuodessa. Keskimääräistä korkeampien kulujen harrastuksiin lukeutuu myös jääkiekko sekä kilpaurheilumuotoinen tanssi. Uinti, jalkapallo ja yleisurheilu ovat keskimääräistä edullisempia lajeja harrastaa niin kilpaurheilussa kuin harrasteliikunnassa. (Puronaho 2014, 17) Harkimon ym. (2016, 36) seurakyselyssä lajikohtaiset keskimääräiset kustannukset olivat suuruusjärjestykseltään samankaltaisia: ratsastus, taitoluistelu ja jääkiekko nousivat kolmen kärkeen ja salibandy, koripallo sekä lentopallo olivat hinnoiltaan edullisimpia.

Kaikessa tarkastelussa on hyvä huomioida se, että tulokset ovat keskiarvoja ja yhden lajin sisällä kustannukset voivat erota toisistaan huomattavasti ikäluokan, harrastamisen tason, intensiteetin, paikkakunnan tai seuran välillä. Yhteistä harrastusten kokonaiskustannuksille on kuitenkin kustannusten kasvaminen iän myötä (Hakanen ym. 2019; Harkimo ym. 2016; Puronaho 2014) mikä selittyy pääosin harrastuskertojen lisääntymisellä (Puronaho 2014, 19). Harrastusintensiteetti selittää myös kustannusten kasvua vuosien 2001 ja 2012 välillä, sillä erityisesti junioreiden kilpaurheilussa harrastuskertojen määrä on kasvanut merkittävästi (Puronaho 2014, 21).

3.2.3 Kustannukset urheiluseuraharrastamisen esteenä

Useissa kansallisissa tutkimuksissa on selvitetty liikuntaharrastamiseen liittyviä esteitä. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa (LIITU) -tutkimukset vuosilta 2018 ja 2020 osoittavat, että liikuntaharrastamisen kalleus on yksi suurimmista liikunnan esteistä. Vuoden 2018 tutkimus on toteutettu peruskouluikäisille, kun taas uudempi vuoden 2020 tutkimus käsittelee lukiolaisia. Molemmissa tulokset ovat kuitenkin lähes identtisiä: noin puolet peruskoululaisista ja lukio-opiskelijoista on sitä mieltä, että liikunnan harrastaminen on liian kallista. (Koski & Hirvensalo 2019; Koski & Hirvensalo 2021) Kun liikuntaa harrastamattomilta 10–29-vuotiailta on kysytty syitä harrastamattomuudelle, liikuntaharrastamisen kalleutta piti merkittävänä tekijänä 51 prosenttia vastaajista (Hakanen ym. 2019, 23).

Ahvenuksen ja Harjunpään pro gradu -tutkielmassa on tarkasteltu liikunnan esteitä yläkoululaisilla tytöillä LIITU 2018 -tutkimuksen aineiston pohjalta. Liikunnan harrastamisen kalleuden raportoi paljon tai erittäin paljon estäväksi tekijäksi 14 prosenttia yläkoululaisista tytöistä. Kun liikunnan esteitä tarkasteltiin sosioekonomisen aseman mukaan, havaittiin, että sosioekonominen asema oli yhteydessä väittämään ”Liikunnan harrastaminen on liian kallista”. Matalan sosioekonomisen aseman tytöt raportoivat useammin liikunnan harrastamisen kalleudesta kuin korkean sosioekonomisen aseman tytöt. (Ahvenus & Harjunpää 2019, 53–54)

Urheiluseuraharrastamisen kustannusten nousu tulee esille myös, kun verrataan sitä, kuinka moni on raportoinut korkeat hinnat liikuntaharrastamisen esteeksi eri vuosina. 2000-luvun alussa kymmenesosa vastaajista koki, että liikuntaharrastamisen korkeat kustannukset ovat este harrastamiselle, kun taas kymmenen vuotta myöhemmin 2010-luvulla jo kolmasosa lasten vanhemmista koki korkeat hinnat esteeksi. (Myllyniemi & Berg 2013, 77)

Tuore pro gradu -tutkimus (2021) palloilulajien harrastuskustannuksista tuo esiin vanhempien näkökulmaa. Vanhemmat (n=93) olivat huolissaan erityisesti harrastuskustannusten kasvun eriarvoistavista vaikutuksista, sillä jo nyt kustannukset olivat suuri huolenaihe perheille, joissa on enemmän kuin yksi urheiluseurassa harrastava lapsi. Lisäksi vanhemmat raportoivat harrastuskustannusten merkittävästä vaikutuksesta perheen kokonaistalouteen. (Jarva & Keronen 2021, 86)

4 SOSIOEKONOMISEN ASEMAN YHTEYS LASTEN JA NUORTEN URHEILUSEURAHARRASTAMISEEN

Jopa 90 prosenttia suomalaisista lapsista ja nuorista osallistuu urheiluseuratoimintaan jossain elämänvaiheessaan (Mononen ym. 2016), minkä takia urheiluseurojen toiminnalla on suuri merkitys niin lasten ja nuorten liikuttajina kuin vapaa-ajan viettotapana. Lapsen urheiluseuraharrastamiseen osallistumiseen voivat vaikuttaa monet tekijät, kuten lasten vanhemmat, ystävät, paikkakunnan harrastustarjonta tai lapsen omat mieltymykset. Tässä luvussa tarkoituksena on selvittää erityisesti vanhempien sosioekonomisen aseman mahdollista vaikutusta lasten urheiluseuraharrastamiseen osallistumiseen.

Vanhempien sosioekonomisen aseman yhteyttä lapsen liikunta- ja urheiluseuraharrastamiseen on tutkittu niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin suhteellisen paljon erityisesti 2010-luvulla. Tähän tutkielmaan valituissa tutkimuksissa sosioekonomisen aseman mittareina käytetään pääosin vanhempien koulutusta ja tulotasoa. Huomionarvoista on, että eri tutkimuksissa sosioekonomisen aseman määrittelyt voivat olla erilaisia ja esimerkiksi mittaustavat voivat vaihdella eri tutkimusten ja tutkimusmaiden välillä huomattavasti, jolloin tulokset eivät ole suoraan verrattavissa toisiinsa. Sosioekonomisen aseman tarkastelun ohella myös urheiluseuraharrastamisen mittaamiseen liittyy omanlaisiaan ongelmia, jotka vaikuttavat siihen, minkälaisia tutkimuksia tämän tutkielman seuraavassa osiossa hyödynnetään. Urheiluseuratoiminta ja urheilun rakenteet eivät ole kaikkialla maailmassa samanlaisia, vaan vaihtelevat maiden ja kulttuurien välillä (van Bottenburg 2011, 205–210). Tämän takia tässä tutkielmassa vanhempien sosioekonomisen aseman ja lasten urheiluseuraharrastamisen välistä yhteyttä tarkastellaan pääosin suomalaisten ja pohjoismaisten tutkimusten pohjalta, mutta mukana on myös muita kansainvälisiä tutkimuksia.

4.1 Vuodet 1980–1989

1980-luvulla keskeisiä suomalaisia tutkimuksia aiheesta ovat olleet Yangin ym. (1996) seurantatutkimus vuosien 1980–1992 välillä sekä Telaman ym. (2009) tutkimus, joka tarkastelee sosioekonomista asemaa ja seuraharrastamista vuosina 1977–2005. Yang ym. (1996) havaitsivat 12 vuoden seurantatutkimuksessa (n=1881), että sosioekonominen asema ei ollut yhteydessä poikien urheiluseuraharrastamiseen, mutta tyttöjen osalta isän korkeampi sosiaalinen asema näytti lisäävän urheiluseuraharrastamista. Seurannan alussa osallistujat olivat

9-, 12-, ja 15-vuotiaita, jolloin esimerkiksi 9-vuotiaiden (syntymävuosi 1971) tuloksia voitiin tutkimuksessa tarkastella niin 9-, 12-, 15- ja 18-vuotiaina, kun kyselyt oli toteutettu kolmen vuoden välein. Telaman ym. (2009) tutkimuksessa tarkasteltiin 12-, 14-, 16- ja 18-vuotiaita. Tutkimuksen aineistona käytettiin aineistoa, joka oli kerätty Suomalaisten nuorten terveys- ja elämäntapatutkimuksen (Finnish Adolescent Health and Lifestyle Survey) (n=2831–8390 riippuen vuodesta) yhteydessä. Tutkimuksen tulokset tukevat osittain Yangin ym. (2009) tuloksia, sillä tyttöjen osalta perheen korkeampi sosioekonominen asema näytti vaikuttavan seuraharrastamiseen osallistumiseen (10–20 prosenttiyksikköä), kun taas pojilla erot osallistumisessa sosioekonomisten luokkien välillä olivat hyvin pieniä. Telaman ym. (2009) tutkimuksessa eroja poikien seuraharrastamisessa kuitenkin havaittiin vuosina 1981, 1987 ja 1989, kun Yang ym. (1996) eivät havainneet eroja poikien seuraharrastamisen ja sosioekonomisen aseman välillä lainkaan.

Suomessa sukupuolittaiset erot olivat vielä 1980-luvulla huomattavia sosioekonomisen aseman ja liikunnan harrastamisen välillä. Samanlaisia havaintoja on myös muualta. Yhdysvalloissa 1980-luvulla toteutetuissa tutkimuksissa sosioekonomisella asemalla ei havaittu olevan yhteyksiä poikien seuraharrastamiseen, mutta tyttöjen osalta alemman yhteiskuntaluokan tytöt osallistuivat urheiluseuratoimintaan yleisesti vähemmän kuin korkeamman sosiaaliluokan perheiden tytöt. (Hasbrook 1986) Hasbrook (1986) tutki sosioekonomisen aseman yhteyttä urheiluseuraharrastamiseen kahdessa tutkimuksessa - ensimmäisessä tutkimuksessa vuonna 1981 osallistujat olivat high school-opiskelijoita (n=340) ja toisessa 8–16-vuotiaita jalkapallon harrastajia.

4.2 Vuodet 1990–1999

Telaman ym. (2009) tutkimus jatkuu 1990-luvulle. Sen perusteella siirryttäessä 1980-luvulta 1990-luvulle sekä poikien että tyttöjen organisoidussa liikuntaharrastamisessa tapahtuu selkeä (jopa yli 15 prosenttiyksikön) lasku, mikä selittyy sillä, että tutkimuskysymyksiin oli tehty muutoksia ja seuratoimintaan ei enää otettu mukaan koulun kerhotoimintaa tai muuta seurojen ulkopuolella tapahtuvaa organisoitua liikuntaharrastamista. Tämä muutos saattaa aiheuttaa vääriä johtopäätöksiä, kun vuosikymmeniä vertaillaan keskenään. Kokonaisuudessaan 1990-luku näyttää tyttöjen osalta seuraavan aiempaa kaavaa koko vuosikymmenen ajan eli ero pysyy noin kymmenessä prosenttiyksikössä, kun vertaillaan korkean ja matalan sosioekonomisen aseman tyttöjen seuraharrastamisen eroja keskenään. Poikien erot olivat edelleen tyttöjä

pienempiä, keskimäärin muutaman prosenttiyksikön luokkaa matalan ja korkean sosioekonomisen luokan välillä. Vuosi 1997 erottuu kuitenkin pojilla, kun ero korkean ja matalan sosioekonomisen luokan välillä oli kymmenen prosenttiyksikköä eli yhteneväinen tyttöjen kanssa. Seuraavana mittausvuotena 1999, ero oli palautunut kuitenkin samankaltaiseksi kuin aiemmin tällä vuosikymmenellä. (Telama ym. 2009)

Laajassa kanadalaistutkimuksessa, jonka aineisto oli peräisin kanadalaisten lasten ja nuorten kansallisesta pitkittäistutkimuksesta vuosilta 1998–1999, havaittiin myös korkeamman sosioekonomisen aseman (tulotaso sekä koulutus) lapsien harrastavan useammin liikuntaa urheiluseuroissa. Huomionarvoista kuitenkin on se, että vanhempien sosioekonominen asema oli merkittävä tekijä ainoastaan 6–9-vuotiailla lapsilla. Vanhemmassa ikäryhmässä (10–15-vuotiaat) vanhempien tulotaso tai koulutus ei ollut yhteydessä seurassa harrastamiseen. (White & McTeer 2012)

4.3 Vuodet 2000–2009

Telaman ym. (2009) tutkimus nuorten liikunta-aktiivisuudesta ja vanhempien sosioekonomisesta asemasta ulottuu vielä 2000-luvun puoliväliin saakka. Aikaisempiin vuosiin nähden tulokset ovat samansuuntaisia: korkean sosioekonomisen aseman perheiden nuoret harrastavat enemmän liikuntaa urheiluseuroissa kuin matalan sosioekonomisen aseman nuoret. 2000-luvulla sosiaalinen eriarvoisuus on kuitenkin lähtenyt kasvuun niin pojilla kuin tytöillä eli erot harrastamisessa sosioekonomisten luokkien välillä ovat kasvaneet 2000-luvulle tultaessa ja sen edetessä. Huomionarvoista on myös se, että eriarvoisuus on suurempaa tytöillä kuin pojilla niin 2000-luvulla kuin koko tutkimuksen ajan vuodesta 1977 vuoteen 2005. Tässä tutkimuksessa sosioekonomisen mittarina käytettiin isän koulutusta. (Telama ym. 2009) Tuntimääräisesti ohjattuun liikuntaan osallistumista on tarkastellut Lampinen ym. (2017), jonka tutkimuksessa (n=486) matalan tulotason (alle 30 000 e/vuosi) 6–8-vuotiaat lapset osallistuivat vuosina 2007–2009 tuntimääräisesti kaksi kertaa vähemmän ohjattuihin liikuntaharrastuksiin kuin muut lapset.

Muita suomalaisia tutkimuksia 2000–2010-vuosilta ei löytynyt. Suomen ulkopuolella, naapurimaassamme Ruotsissa havaittiin vuonna 2007 kerätyssä aineistossa, että korkeamman sosioekonomisen aseman nuorista noin kaksi kolmasosaa harrastaa urheiluseuroissa liikuntaa, kun vastaava osuus matalan sosioekonomisen aseman nuorista (n= 1203) on yksi neljäsosa,

kun sosioekonomista asemaa on mitattu sekä koulutuksella että tulotasolla (Larsson 2008, 118). Lisäksi Portugalissa äidin ja isän työn sekä koulutuksen perusteella mitattu sosioekonominen asema näytti olevan vaikuttavana tekijänä organisoituun urheiluun osallistumisessa 13-20-vuotiailla (n=594), sillä korkean tulo- ja työtason perheiden lapset liikkuvat selkeästi enemmän organisoiduissa harrastuksissa 2000-luvun alkuvuosina. Aineistonkeruuvuotta ei tutkimuksessa tarkemmin ilmoitettu. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi matalan koulutuksen saaneiden isien lapsista 37 prosenttia harrasti urheiluseuroissa, kun korkean koulutuksen saaneiden äitien lapsista 53 prosenttia liikkui seurassa. Muilla mittareilla (äidin koulutus- ja työtaso, isän työtaso) tarkasteltuna tulokset olivat samankaltaisia (Santos ym. 2004). Telaman ym. (2009) suomalaistutkimuksen prosentit olivat tytöillä varsin samankaltaiset kuin portugalilaisilla tytöillä, sillä korkeasti koulutettujen isien tytöistä 50 prosenttia ja matalasti koulutettujen isien tytöistä 35 prosenttia harrasti liikuntaseuroissa. Suomalaispojilla prosenttiluvut olivat vuonna 2005 noin 58 prosenttia ja 47 prosenttia.

4.4 Vuodet 2010–2021

Vuodesta 2010 lähtien vanhempien sosioekonomisen aseman ja lapsen urheiluseuraharrastamisen välisen yhteyden tutkiminen on lisääntynyt runsaasti. Tutkimustietoa ajanjaksolta on saatavilla useammista näkökulmista kuin aikaisemmin, ja tutkimustuloksia pystytään nyt tarkastelemaan erikseen tulojen ja koulutuksen osalta, kun aikaisemmin se ei ollut tutkimustiedon puutteellisuuden takia mahdollista.

Suomalaisten tutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että 2010-luvulla perheen hyvä taloudellinen tilanne on positiivisesti yhteydessä siihen, harrastaako lapsi tai nuori ohjattua liikuntaa urheiluseurassa (Hakanen ym. 2019; Palomäki ym. 2016; Pyykkönen 2019). Palomäen ym. (2016) tutkimuksessa tarkasteltiin yläkouluikäisiä nuoria (n=366) vuosina 2010 ja 2013. Tutkimuksessa havaittiin, että ylemmän tuloluokan (yli 80 000 e/vuosi) perheiden nuorten osallistuminen urheiluseuraharrastuksiin oli 30 prosenttiyksikköä korkeampaa kuin alimmassa tuloluokassa (alle 40 000 e/vuosi). Samansuuntaisia tulokseen on tultu myös Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa, jossa ikäluokka on laajempi ja tulotaso määritetty kolmella väittämällä: ”joutuu tinkimään ostoksissa”, ”pärsjää, kun tekee ostokset harkiten” ja ”tulee hyvin toimeen”. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen perusteella taloudellisesti heikosti toimeentulevien perheiden 7–29-vuotiaista lapsista ja nuorista (n=1410) ainoastaan 23 prosenttia osallistui vuonna 2018 vähintään viikoittain urheiluseuratoimintaan, kun vastaavasti

paremmin toimeentulevien perheiden lapsista ja nuorista 46 prosenttia osallistui toimintaan viikoittain. (Hakanen ym. 2019, 26–27) Tuloluokkien välinen ero oli Vapaa-aikatutkimuksessa siis 23 prosenttiyksikköä (Hakanen ym. 2019, 26–27). Myös laajassa norjalaistutkimuksessa (n=10 257) selvisi, että vanhempien parempi tulotaso oli yhteydessä korkeampaan organisoidun liikunnan harrastamiseen 16–19-vuotiailla tytöillä ja pojilla sekä yksilö- että joukkuelajeissa vuonna 2012 (Heradstveit 2020).

2010-luvulla on tehty useita tutkimuksia myös vanhempien koulutustason ja lasten urheiluseuraharrastamisen yhteyksistä Suomessa. Kokonaisuudessaan näyttää siltä, että korkeakoulutettujen vanhempien lapset harrastavat liikuntaa urheiluseuroissa useammin kuin vähemmän koulutettujen perheiden lapset (Hakanen ym. 2019, 27; Palomäki ym. 2016; Pyykkönen 2019). Esimerkiksi Palomäen ym. (2016) tutkimuksessa korkeakoulutettujen vanhempien lapsista (13-15-vuotiaat) 67 prosenttia harrasti urheiluseuroissa liikuntaa, kun vastaava luku korkeakouluttamattomien vanhempien lapsilla oli 55 prosenttia vuosina 2010 ja 2013. Hakasen ym. (2019) Vapaa-aikatutkimuksessa vuodelta 2018 prosentit olivat korkeakoulutettujen äitien lapsilla (7-9-vuotiaat) 45 prosenttia ja alemmin koulutettujen äitien lapsilla 25 prosenttia.

Yhteys ei kuitenkaan ole kaikissa tutkimuksissa täysin samanlainen, sillä esimerkiksi Kantomaa ja Kankaanpää (2014) havaitsivat korkeamman koulutuksen lisäävän ainoastaan poikien urheiluseuratoimintaan osallistumista vuonna 2012 kerätyssä aineistossa (n=322). Osassa tutkimuksia on havaittu yhteyden riippuvan myös vanhempien sukupuolesta, sillä esimerkiksi Louhivuoren pro gradu-tutkielmassa (n=72) löydettiin yhteys vain äidin koulutuksen ja alakouluikäisten lasten urheiluseuraharrastamisen välillä vuonna 2016. Isän koulutuksella ei havaittu olevan samanlaisia yhteyttä lasten harrastamiseen (Louhivuori 2017). Tässä tutkielmassa aineisto oli kuitenkin hyvin pieni, jolloin tuloksiin on hyvä suhtautua varauksella.

Tulotason sekä koulutuksen ja harrastamisen välistä yhteyttä on tarkasteltu myös vertailemalla kuukausittaisia kustannuksia sekä urheiluseuraharrastamiseen käytettyjä tuntimääriä eri tuloluokkien ja koulutustason välillä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus (6–14-vuotiaat, n=643) vuodelta 2018 osoittaa, että hyvän toimeentulon perheistä noin 40 prosenttia raportoi yli 70 euron kuukausikustannuksista, kun alemman toimeentulon perheistä vain noin viidenneksellä urheiluseuraharrastuksen kuukausikustannukset ylittivät 70 euroa (Hakanen ym. 2019, 39–40). Samainen tutkimus tarkasteli 6-9-vuotiaiden harrastamiseen käytettyjä

kustannuksia sekä vanhempien koulutuksen (n=336) että pelkästään äidin (n=240) koulutuksen perusteella. Korkeakoulutettujen vanhempien lasten harrastuskustannukset olivat 30 prosentilla yli 70 euroa kuukaudessa, kun niissä perheissä, joissa kummallakaan vanhemmalla ei ole korkeakoulututkintoa, alle 20 prosenttia maksoi yli 70 euroa harrastuksesta kuukaudessa. Sama suunta näkyi myös ainoastaan äidin koulutusta tarkasteltaessa. (Hakanen ym. 2018, 40–41)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa vuodelta 2018 havaittiin, että vanhempien sosioekonominen asema vaikutti merkittävästi 15-vuotiaiden nuorten (n=813) urheiluseuraharrastamiseen. Matalan tulo- ja koulutustason perheissä 30 prosenttia harrasti liikuntaa urheiluseurassa, kun korkean tulo- ja koulutustason perheissä vastaava luku oli 80 prosenttia. Korkean koulutustason, mutta matalan tulotason perheiden lapsista 48 prosenttia harrasti urheiluseurassa ja matalan koulutustason, mutta korkean tulotason perheiden lapsista 68 prosenttia osallistui urheiluseuraharrastukseen. Tämän tutkimuksen perusteella vanhempien korkeampi tulotaso oli siis merkittävämpi tekijä kuin koulutustaso. (Larsson 2019) Myös laajassa norjalaisessa tutkimuksessa, jossa tutkittiin 16–19-vuotiaita (n=10 257), selvisi, että korkeakoulutettujen vanhempien työt osallistuivat useammin organisoituun yksilölajiin verrattuna matalasti koulutettujen vanhempien tyttäriin (Heradstveit 2020). Myös Tanskassa (Nielsen ym. 2012), Koreassa (Chun ym. 2019) sekä Belgiassa (Vandendriessche ym. 2012) on havaittu vastaavia, selkeitä yhteyksiä sosioekonomisen aseman ja urheiluseuraharrastamisen välillä.

4.5 Sosioekonominen asema ja lasten harrastamat urheilulajit

Suomessa vanhempien sosioekonomisen aseman yhteyttä lasten harrastamiin urheilulajeihin erityisesti seuraharrastamisen näkökulmasta on tutkittu vain vähän, jolloin vuosikymmenittäistä vertailua on mahdoton tehdä luotettavalla tasolla. Seuraavaksi kuitenkin pyritään tuomaan esille löydettyjen lähteiden pohjalta esille se tutkimustieto, mitä aiheesta tällä hetkellä tiedetään.

Puronaho (2014) tarkasteli vuosina 2012–2013 urheiluseuraharrastajien (n=5 368) keskimääräisiä tuloja eri urheilulajeissa ja eri harrastustasoilla. Puronahon mukaan tutkimukseen vastanneiden kotitalouksien keskimääräiset tulot olivat 87 325 euroa vuodessa. Keskimääräistä suuremmat tulot olivat golfin (119 114 e/vuosi), taitoluistelun (95 290 e/vuosi), hiihdon (94 021 e/vuosi) ja jalkapallon (89 712 e/vuosi) harrastajilla. Matalimmat tulot olivat sen sijaan pesäpallon (73 859 e/vuosi), voimistelun (81 263 e/vuosi) ja koripallon (81 678 e/vuosi) harrastajilla. (Puronaho 2014)

Jalkapallon harrastajien tulotasoja sekä sosioekonomista asemaa on tarkastellut myös Kesonen (2021, 48–49) pro gradu -tutkielmassaan. Hän tarkasteli 15-vuotiaita jalkapallon harrastajia (n=189) ja heidän vanhempiensa sosioekonomista asemaa tulotason ja koulutustaustan osalta. Tutkimuksesta selvisi, että jalkapalloa kilpailullisella tasolla harrastavien vanhemmista 66 prosenttia oli korkeakoulutettuja ja 56 prosentilla tulotaso oli korkeahko, yli 80 000 euroa vuodessa. Eniten vastauksia keräsi tutkielmassa korkein tuloluokka yli 120 000 euroa vuodessa (17,7%). (Kesonen 2021) Yksittäisten lajien tai lajiryhmien osalta löytyy muitakin tutkimuksia. Esimerkiksi Jarvan ja Keronen (2021) pro gradu -tutkielmassa selvitettiin keskisuomalaisten lasten ja nuorten urheiluseuraharrastamisen kustannuksia suosituimmista joukkuepeleissä, jonka lisäksi tarkasteltiin myös harrastajien vanhempien tulo- ja koulutustasoa. Tutkielman perusteella joukkuepelejä harrastavien lasten ja nuorten vanhempien tulot ovat keskimäärin 77 313 euroa vuodessa (Jarva & Keronen 2021, 64). Koulutustason osalta tulokset olivat vastaavia Kesosen (2021) pro gradu -tutkielman kanssa, sillä harrastajien vanhemmista korkeakoulutettuja oli 66 prosenttia. (Jarva & Keronen 2021, 65–66)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa Larsson (2019) toteaa, että Schelin (1985) on havainnut koulutustason merkityksen eri urheilulajeihin osallistumisessa jo vuonna 1985. Hän havaitsi, että yhteiskunnan ylimmissä luokissa harrastettiin enemmän tennistä, golfia ja purjehdusta, kun taas painia ja jalkapalloa harrastettiin ylimmissä luokissa vähiten. Kun Larsson myöhemmin vuonna 2018 itse tutki asiaa, havaitsi hän 15-vuotiaiden (n=813) urheiluharrastuksissa koulutuksen ja tulotason muodostamia eroja. Kokonaisuudessaan tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että korkeamman sosioekonomisen aseman nuoret harrastavat muita enemmän salibandya, tennistä, moottoriurheilua ja kamppailulajeja. Mielenkiintoisia havaintoja tutkimuksessa oli kuitenkin se, että moottoriurheilua harrastivat pääosin sellaiset, joilla oli alhainen koulutuspääoma, mutta korkeat tulot ja kamppailulajeja vastaavasti sellaiset, joilla oli korkea koulutustaso ja matalampi taloudellinen pääoma. (Larsson 2019, 43)

Huomionarvoista on kuitenkin se, että Larssonin (2019) tutkimuksessa havaittiin myös paikallisia eroja lajien harrastamisessa, kun harrastamista on tarkasteltu sosioekonomisen luokan perusteella. Esimerkiksi Ruotsin Dalslandissa korkea koulutustaso ennusti salibandyn, ja ratsastuksen harrastamista, kun taas matalampi koulutustaso jääkiekkoa ja moottoriurheilua. Sen sijaan Tukholmassa havaittiin yhteyksiä voimistelun harrastamisen ja korkean taloudellisen tilanteen välillä sekä alhaisen koulutustason ja jalkapallon harrastamisen välillä. (Larsson 2019,

43–44) Tämän perusteella sosioekonomisen aseman ja urheilulajien välinen yhteys saattaa vaihdella jonkin verran myös paikkakuntien välillä, mihin saattaa vaikuttaa esimerkiksi harrastusmahdollisuudet tai harrastamisen hinnat.

5 POHDINTA

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää kirjallisuuskatsauksen avulla, miten vanhempien sosioekonominen asema on yhteydessä lasten ja nuorten, alle 18-vuotiaiden, urheiluseuraharrastamiseen. Nykypäivän tilanteen lisäksi tutkielman tarkoituksena oli tarkastella, millaisia muutoksia sosioekonomisen aseman ja urheiluseuraharrastamisen yhteyksissä on tapahtunut vuosien 1980–2021 välillä. Katsaus osoittaa, että 1980-luvulla sosioekonomiset erot urheiluseuraharrastamisessa olivat poikien osalta hyvin pieniä, maksimissaan muutaman prosentin luokkaa. Tyttöjen osalta erot urheiluseuraharrastamisessa matalan ja korkean sosioekonomisen aseman lapsilla olivat poikia suuremmat, sillä matalan sosioekonomisen aseman tytöt harrastivat urheiluseurassa 10–20 prosenttiyksikköä vähemmän kuin korkean sosioekonomisen aseman perheiden tytöt. (Telama ym. 2009; Yang ym. 1996) 1990-luku näyttää seuraavan aiempaa 1980-luvun kaavaa, eli korkeamman ja matalamman sosioekonomisen luokan poikien ero urheiluseuraharrastamisessa oli muutaman prosenttiyksikön. Tyttöillä ero pysyi koko vuosikymmenen ajan edelleen noin kymmenessä prosenttiyksikössä, kun vertaillaan korkean ja matalan sosioekonomisen aseman tyttöjen seuraharrastamista keskenään. (Telama ym. 2009)

2000-luvun alkuvuosina (2000–2009) erot sosioekonomisten luokkien välillä lähtivät kasvuun. Korkean sosioekonomisen aseman perheiden lapset harrastivat edelleen enemmän liikuntaa urheiluseuroissa kuin matalan sosioekonomisen aseman perheiden lapset. Vuonna 2005 erot olivat kuitenkin suuremmat kuin aikaisempina vuosikymmeninä sekä pojilla että tyttöillä, kun pojilla korkeasti koulutettujen isien pojista 58 prosenttia ja matalasti koulutettujen isien pojista 47 prosenttia harrasti liikuntaseuroissa. Tyttöillä vastaavat lukemat olivat 50 prosenttia ja 35 prosenttia. (Telama ym. 2009) Edelleen erot tyttöjen seuraharrastamisessa sosioekonomisten luokkien välillä olivat kuitenkin poikia suurempia. 2010-luvulla tutkimustieto vanhempien sosioekonomisen aseman yhteydestä lapsen seuraharrastamiseen on lisääntynyt runsaasti. Tutkimustiedon perusteella erot urheiluseuraharrastamisessa ovat 2010-luvulla edelleen kasvaneet: Palomäen ym. (2016) tutkimuksessa korkeamman tuloluokan perheiden lapsista peräti 78 prosenttia harrastivat seuroissa, kun matalan tuloluokan perheissä 48 prosenttia lapsista harrasti liikuntaa urheiluseurassa. Myös Vapaa-aikatutkimus vuodelta 2018 osoitti samankaltaisia eroja seuraharrastamisessa (23 prosenttiyksikköä) (Hakanen ym. 2019).

Kokonaisuudessaan kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan sanoa, että sosioekonomisen aseman merkitys seuraharrastamiseen osallistumisessa on lisääntynyt huomattavasti erityisesti 2000-luvun alussa (2000–2009) ja 2010-luvulla. Yhtenä syynä sosioekonomisen aseman merkityksen kasvuun saattaa olla seuratoiminnan muutos, joka on johtanut liikuntaseuraharrastamisen kallistumiseen niin harrasteliikunnassa kuin kilpaurheilussa. Esimerkiksi vuosien 2002–2013 välillä lasten liikuntaharrastuksen kustannukset kohosivat jopa 2–3-kertaisiksi (Puronaho 2014), mikä johtaa siihen, ettei kaikilla perheillä, erityisesti monilapsisilla tai yksinhuoltajaperheillä, ole varaa maksaa lasten harrastuskustannuksia. Korkeiden harrastusmaksujen lisäksi yhteiskunnassa on tapahtunut monenlaisia muutoksia, mikä on voinut vaikuttaa sosioekonomisten erojen lisääntymiseen seuraharrastamisessa. Esimerkiksi lapsiköyhyys on kasvanut kolminkertaiseksi vuosien 1995–2012 välillä (Salmi ym. 2014), jolloin yhä suuremmalla osuudella lapsiperheitä on vaikeuksia toimeentulossa. Jos perheellä on ongelmia toimeentulossa, rahoja tuskin ensimmäisenä laitetaan lapsen harrastamiseen. Lapsiköyhyyden lisäksi perheiden tuloterot ovat kasvaneet 2000-luvun alkupuolella (Salmi ym. 2014).

Vanhempien sosioekonominen asema voi vaikuttaa myös vanhempien elämäntyyliin ja urheilun harrastamisen arvostamiseen. Matalasti koulutetut harrastavat tutkimusten mukaan vähemmän liikuntaa kuin korkeasti koulutetut (Brodulin ym. 2020), jolloin matalasti koulutettujen vanhempien lapset eivät välttämättä saa vanhemmiltaan samanlaista liikunnallista mallia kuin korkeammin koulutettujen perheiden lapset. Aktiiviset vanhemmat liikkuvat ja ulkoilevat lastensa kanssa, mutta liikunnallisesti passiivisissa perheissä yhdessä liikkumista tulee luultavasti vähemmän. Matalasti koulutetut vanhemmat eivät välttämättä myöskään ohjaa lapsiaan yhtä aktiivisesti seuraharrastusten pariin, mikä voi olla yhtenä syynä sosioekonomisiin eroihin urheiluseuraharrastamisessa. Tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella vanhempien koulutuksen merkitys lapsen urheiluseuraharrastamiseen on 2010-luvulla kuitenkin pienempi kuin vanhempien tulotason.

Kun harrastuskustannukset ja sosioekonomiset erot urheiluseuraharrastamisessa ovat kasvaneet runsaasti, on eriarvoisuus lasten harrastamisessa noussut vahvasti esille mediassa (esim. Konttinen 2014; Lempinen 2015; Myllyaho 2017; Tienhaara 2014) sekä päätöksenteossa (esim. Valtioneuvosto 2019). On positiivista, että asia on tuotu esille ja vähävaraisten lasten harrastusmahdollisuuksia on jo pyritty tukemaan monien eri toimijoiden toimesta. Vähävaraisten lasten liikuntaseuraharrastamista on tuettu esimerkiksi avustuksilla: seurat

pystyvät hakemaan liitoilta avustuksia, joilla he tukevat vähävaraisten lasten liikuntaa. Suomen Palloliitto myönsi esimerkiksi vuonna 2022 avustusta yhteensä 65 000 euroa (Suomen Palloliitto 2022). Liittojen ohella kansalaisjärjestöt ovat mukana tukemassa lasten urheiluharrastuksia. Pelastakaa Lapset ry on kehittänyt Eväitä Elämälle -ohjelman, jossa paikallisyhdistykset jakavat harrastustukea hakemusten perusteella (Pelastakaa lapset ry 2022). Tämän lisäksi Tukikummit, Tukilinja, Hope ry, Suomen Lions-liitto ry sekä Suomen Rotary ry myöntävät avustuksia vähävaraisten perheiden lapsien liikuntaharrastuksiin (Naakka 2019). Rahallisen tuen lisäksi kunnat saattavat järjestää maksutonta, matalan kynnyksen liikuntatoimintaa lapsille ja nuorille. Esimerkiksi Jyväskylän kaupungin LiikuntaLaturi -toiminta on liikuttanut tuhansia nuoria, 13-19-vuotiaita, maksuttomasti jo kymmenen vuoden ajan. Lajivalikoimaa on tällä hetkellä jo 19 eri lajissa. (Jyväskylä.fi 2021)

Koska sosioekonomisen aseman ja harrastettujen urheilulajien välisestä yhteydestä oli vain vähän suomalaista tutkimusta, olisi mielenkiintoista tietää vielä tarkemmin, miten vanhempien sosioekonominen asema vaikuttaa siihen, mitä lajia lapsi harrastaa. Tämänhetkiset suomalaiset tutkimustulokset osoittivat lähinnä eri lajeja harrastavien lasten perheiden keskimääräisen tulotason, mikä kertoo osittain sosioekonomisesta asemasta. Keskimääräiset tulotasot olivat kuitenkin Puronahon (2014) tutkimuksessa kaikki melko korkeita – perheiden keskimääräiset vuositulot eri lajien välillä vaihtelivat pesäpallon 73 859 eurosta golfiin 119 114 euroon vuodessa. Tämän perusteella voidaan sanoa, että urheiluseurassa harrastavien lasten perheiden tulot ovat keskimääräistä tulotasoa suurempi, sillä kotitalouksien keskimääräiset bruttotulot vuonna 2019 oli 55 390 euroa (Tilastokeskus 2020). Puronaho (2014) jo itsekin heitti tutkimuksessaan ilmaan kysymyksen: ”Onko nyt (vuosina 2012-2013) käynyt tai käymässä niin, että liikuntaseuroissa tapahtuvasta harrastustoiminnasta tulee vain harvojen etuoikeus?” Kymmenessä vuodessa on kuitenkin tapahtunut paljon ja korkeiden harrastuskustannusten eriarvoistavaan ongelmaan on tartuttu myös pääministeri Marinin hallituksen ohjelmassa (2019). Harrastustoimintaan liittyen hallituksen tavoitteena on turvata jokaiselle lapselle ja nuorelle vähintään yksi mieluisa harrastus (Valtioneuvosto 2019).

Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on tuoda maksuttomat ja oppilaiden toiveiden mukaiset harrastukset osaksi koulupäivää. Hanke on käynnissä tällä hetkellä 235 kunnassa ja Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää sen toteuttamiseen avustuksia. Tavoitteena on juurruttaa harrastusmalli pysyväksi toimintatavaksi kunnissa. Mallin toteuttamistavat vaihtelevat kuntien välillä. (Harrastamisen Suomen malli 2022) Esimerkiksi Jyväskylässä peruskoulujen

harrastusohjaajat ohjaavat harrastustoimintaa aamuisin, välitunneilla ja iltapäivisin. (Jyväskylä.fi 2022). Koska harrastamiseen on tullut ja on tulossa muutoksia, on sosioekonomisen aseman yhteyttä urheilun harrastamiseen tutkittava jatkossakin. Sitä, miten harrastamisen Suomen malli tulee toimimaan lähivuosina, ja miten se vaikuttaa lasten liikunnan harrastamiseen ja sosioekonomisen aseman yhteyteen liikunnan harrastamisessa, on hyvä selvittää lähitulevaisuudessa. Seuraharrastamisen ohella on hyvä jatkaa myös sosioekonomisen aseman ja kokonaisliikunnan määrän yhteyden seuraamista.

LÄHTEET

- Ahvenus, K. & Harjunpää, P. (2019) Yläkouluikäisten tyttöjen liikunnan merkitykset ja esteet: Yhteydet koettuun fyysiseen pätevyYTEEN ja sosioekonomiseen asemaan. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Aira, T., Kannas, L., Tynjälä, J., Villberg, J., & Kokko, S. (2013). Hiipuva liikunta nuoruusiässä. Drop off-ilmiön aikatrendejä ja kansainvälistä vertailua WHO-Koululaistutkimuksen (HBSC-Study) aineistoilla 1986–2010. Jyväskylän yliopisto, terveyden edistämisen tutkimuskeskus.
- Borodulin, K., Wennman, H., Mäki-Opas, T., Jousilahti, P. & Koskinen, S. (2020). Koulutusryhmittäiset erot liikunnassa Suomessa FinTerveys 2017 -tutkimuksen valossa. Teoksessa Kokkonen, J. & Kauravaara, K. (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 175, 160–177.
- Chun, S.B., Kim, M.J, Park, C. & Lee, C.W. (2019). Socioeconomic status and leisure.time sports participation among Koreans. *Leisure/Loisir*. 43 (1), 103–124. doi:10.1080/14927713.2019.1583073
- Hakanen, T., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. (2019). Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:2. Viitattu 7.2.2022.
- Harrastamisen Suomen malli. (2022). <https://harrastamisensuomenmalli.fi/>. Viitattu 5.4.2022.
- Hasbrook, C.A. (1986). The sport participation-social class relationship: Some recent youth sport participation data. *Sociology of Sport Journal* 3, 154-159
- Heradstveit, O., Hauglund, S., Hysing, M. Stormark, K.M., Sivertsen, B. & Bøe, T. (2020). Physical inactivity, non-participation in sports and socioeconomic status: a large population-based study among Norwegian adolescents. *BMC Public Health* 20(1), 1–9.
- Harkimo, L., Virta, S. & Paajanen, M. 2016. Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa. Painopisteenä harrastamisen hinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19. Viitattu 27.2.2022 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75186/okm19.pdf>
- Jarva, S. & Keronen, T. (2021). Keskisuomalaisten lasten ja nuorten urheiluseuraharrastamisen kustannukset suosituimmissa joukkuepeleissä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Jyväskylä.fi. (2021). LiikuntaLaturi on liikuttanut urheiluseuraan kuulumattomia nuoria jo vuosikymmenen ajan. https://www.jyvaskyla.fi/uutinen/2021-11-05_liikuntalaturi-

- liikuttanut-urheiluseuraan-kuulumattomia-nuoria-jo-vuosikymmenen. Viitattu 7.4.2022.
- Jyväskylä.fi. (2022). Harrastamisen Suomen malli. <https://www.jyvaskyla.fi/hankkeet/harrastamisen-suomen-malli>. Viitattu 5.4.2022.
- Kantomaa, M., Kankaanpää, A. (2014). Sosioekonomisen aseman yhteys lasten fyysisen aktiivisuuteen. Teoksessa Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. Mikä Maksaa? Helsinki, 35–40.
- Kesonen, A-P. (2021). Jalkapallon harrastuskustannukset ja vanhempien sosioekonominen asema: kyselytutkimus kilpailullisella tasolla Suomessa jalkapalloilevien 15-vuotiaiden nuorten vanhemmille. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu - tutkielma.
- Konttinen, M. (2014). Lasten ja nuorten liikunnan kustannukset karanneet käsistä – harrastaminen tullut joillekin jopa mahdottomaksi. Yle Uutiset. Viitattu 23.1.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-7178951>
- Koski, P. (2012). Palkattu seuraan – mitä seuraa? Seuratoiminnan kehittämistuen tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 263. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Koski, P. & Hirvensalo, M. (2019). Liikunnan merkitykset ja esteet. Teoksessa Kokko, S. & Martin, L. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 67–74.
- Koski, P. & Hirvensalo, M. (2021). Liikunnan merkitykset ja esteet. Teoksessa Kokko, S., Hämylä, R. & Martin, L. Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1, 50–55.
- Koski, P. & Mäenpää, P. (2018) Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:25, Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 11.
- Kouluterveyskysely 2021. Kyselylomakkeet. 8. ja 9. luokkien lomake 2021. Viitattu 1.3.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-toteuttaminen/kyselylomakkeet>
- Lampinen, E-K., Eloranta, A-M., Haapala, E., Lindi, V., Väistö, J., Lintu, N., Karjalainen, P., Kukkonen-Harjula, K., Laaksonen, D. & Lakka, T. (2017). Physical activity, sedentary behaviour, and socioeconomic status among Finnish girls and boys aged 6-8 years. *European Journal of Sport Science* 17 (4), 462–472.

- Larsson, B. (2008). *Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer.* Doktorsavhandling i pedagogik vid Stockholms universitet. Stockholm universitet.
- Larsson, B. (2019). Ungas idrottande – inte bara en klassfråga. Teoksessa *Idrotten och (o)jämligheten. I medlemmarnas eller samhällets intresse?* Centrum för idrottsforskning. 2019:2.
- Lehtonen, K., Lämsä, J., Pesonen, P. & Hakonen, H. (2017). *Kilpailuvasta toimijarekisteriksi– lajiliittojen lisenssiselvitys 2017.* LIKES & KIHU. Viitattu 30.1.2022
https://kihuenergia.kihu.fi/tuotostiedostot/julkinen/2017_lms_kilpailulu_sel99_93448.pdf
- Lempinen, M. (2015). Jättiselvitys junioriurheilun hinnoista: Tiesitkö, että maksat 87000 euroa lapsesi kiekkoharrastuksesta? *Iltasanomat.* Viitattu 23.1.2022.
<https://www.is.fi/muutlajit/art-2000000888035.html>
- Louhivuori, V. (2017). *Vanhempien merkitys alakouluikäisten fyysisen aktiivisuuteen.* Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 23.1.2022.
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/53734>
- Mathisen, F., Kokko, S., Tynjälä, J., Torsheim, T., & Wold, B. (2019). Leisure-time physical activity and participation in organized sports: Changes from 1985 to 2014 in Finland and Norway. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 29(8), 1232–1242.
<https://doi.org/10.1111/sms.13431>
- Matsudo, V.K.R., Ferrari, G.L.M., Araújo, T.L., Oliveira, L.C., Mire, E., Barreira, T.V., Tudor Locke, C. & Katzmarzyk, P. (2015). Socioeconomic status indicators, physical activity, and overweight / obesity in Brazilian children. *Revista Paulista De Pediatria* 34 (2), 162–170.
- Mononen, K., Blomqvist, M., Koski, P. & Kokko, S. 2016. *Urheilu ja seuraharrastaminen.* Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa.* LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. Helsinki: Valtion Liikuntaneuvosto, 27–35.
- Naakka, A-M. (2019). Eivätkö rahasi riitä lasten urheiluharrastuksiin? Kato, mistä voit anoa tukea kustannuksiin. *Iltasanomat.* <https://www.is.fi/muutlajit/art-2000005968684.html>. Viitattu 7.4.2022.
- McLaren, L. (2007). Socioeconomic status and obesity. *Epidemiologic reviews* 29 (1), 29–48.

- Myllyaho, M. (2017). Lapsen urheiluharrastus voi maksaa uuden auton verran – syy hintojen räjähdykseen on myös vanhemmissa. Yle Uutiset. Viitattu 23.1.2022. <https://yle.fi/urheilu/3-9615066>
- Myllyniemi, S. & Berg, P. (2013) Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorten-vapaa-aikatutkimukset/nuoria-liikkeella-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2013/>
- Mäkelä, K., Kokko, S., Kannas, L., Villberg, J., Vasankari, T., Heinonen, J.O., Savolainen, K., Alanko, L., Korpelainen, R., Selänne, H. & Parkkari, J. (2016). Physical Activity, Screen Time and Sleep among Youth Participating and Non-Participating in Organized Sports – The Finnish Health Promoting Sports Club (FHPSC) Study. *Advances in Physical Education* 6, 378-388. doi: 10.4236/ape.2016.64038.
- Nielsen, G., Gronfeldt, V., Toftegaard-Stockel, J. & Andersen, L. B. (2012). Predisposed to participate? The influence of family socio-economic background on children's sports participation and daily amount of physical activity. *Sport in Society* 15 (1), 1–27.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2017). Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:19. Viitattu 23.1.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80110/okm19.pdf?sequence=1>
- Palomäki, S., Laherto, L., Kukkonen, T., Hakonen, H., & Tammelin, T. (2016). Vanhempien hyvä koulutus- ja tulotaso lisäävät nuorten liikkumista etenkin urheiluseurassa. *Liikunta & Tiede* 53 (4), 92–98.
- Pelastakaa lapset ry. (2022). Oppimateriaali- ja harrastustuki. <https://www.pelastakaalapsen.fi/tukea-lapsille-ja-perheille/evaita-elamalle-ohjelma/oppimateriaali-ja-harrastustuki/>. Viitattu 7.4.2022.
- Puronaho, K. (2014). DROP-OUT vai THROW-OUT? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Teoksessa Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:2 Mikä Maksaa? Helsinki, 50–64.
- Pyykkönen, T. (2019). Vanhempien sosioekonomisen taustan yhteys lasten fyysisen aktiivisuuden toteutumiseen. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 31.3.2020. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/66589>
- Rauste, O. (2017). Lasten ja nuorten urheilun oikeussäännöt. 2.painos. Helsinki: Tietosanoma.
- Ruotsalainen, P. (2006). Lapsiperheissä tulot riittävät – tai sitten eivät. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2006_03_ruotsalainen.html. Viitattu 7.2.2022.

- Santos, M.P., Esculcas, C. & Mota, J. (2004). The relationship between socioeconomic status and adolescents' organised and nonorganised physical activities. *Pediatric Exercise science* 16(3), 210-218.
- Salmi, M., Lammi-Taskula, J. & Sauli, H. (2014). Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 82–105.
- Sauli, H., Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (2011). Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (5), 535–543.
- Shafiei, S., Yazdani, S., Jadidfard, M. & Zafarmand, A.H. (2019). Measurement components of socioeconomic status in health-related studies in Iran. *BMC research Notes* 12(70). <https://doi.org/10.1186/s13104-019-4101-y>
- Stenbacka, W., Mäkinen, J., Lämsä, J. & Nieminen, M. (2018). Urheilun ja liikunnan tuki ja rakenteet Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. *Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus*. KIHUn julkaisusarja 62.
- Stringhini, S., Sabia, S., Shipley, M., Brunner, E., Nabi, H., Kivimäki, M., & Singh-Manoux, A. (2010). Association of socioeconomic position with health behaviors and mortality. *Jama* 303(12), 1159-1166.
- Suomen Palloliitto. 2022. Avustukset. Viitattu 7.2.2022. <https://www.palloliitto.fi/info/palloliitto/jalkapallo-saatio/avustukset>
- Telama, R., Laakso, L., Nupponen, H., Rimpelä, A. & Pere, L. (2009). Secular trends in youth physical activity and parents' socioeconomic status from 1977 to 2005. *Pediatric Exercise Science* 21, 462–474.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. (2021). Hyvinvointi- ja terveyserot. Eriarvoisuus. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>. Viitattu 7.2.2022
- Tienhaara, H. (2014). “Tänä syksynä meni 3000 euroa”. *Iltalehti*. Viitattu 23.1.2022. <https://www.iltalehti.fi/perhe/a/2014112218731585>.
- Tilastokeskus. (2020). Tulonjakotilasto 2019. Asuntokuntien käytettävissä olevat rahatulot keskimäärin 41 690 euroa vuonna 2019. https://www.stat.fi/til/tjt/2019/02/tjt_2019_02_2020-12-17_kat_001_fi.html. Viitattu 7.4.2022.
- Tilastokeskus. (2021a). Pienituloisten määrä väheni vuonna 2020. https://www.stat.fi/til/tjt/2020/03/tjt_2020_03_2021-12-16_tie_001_fi.html

- Tilastokeskus. (2021b). Tutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä on moninkertaistunut 50 vuodesta. https://www.stat.fi/til/vkour/2020/vkour_2020_2021-11-03_tie_001_fi.html. Viitattu 19.2.2022
- Tilastokeskus. (2022a). Sosioekonominen asema. https://www.stat.fi/meta/kas/sosioekon_asema.html#tab1. Viitattu 7.2.2022
- Tilastokeskus. (2022b). Köyhyys- tai syrjäytymisriski kotitalouden elinvaiheen mukaan 2008–2019. Viitattu 15.4.2022. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__eli__eot__koyh/statfin_eot_px_131v.px/table/tableViewLayout1/
- Valtioneuvosto. (2011). Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6. 2011 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79792/H0111_P%C3%A4%C3%A4ministeri%20Jyrki%20Kataisen%20hallituksen%20ohjelma.pdf. Viitattu 7.2.2022
- Valtioneuvosto. (2015). Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5. 2015. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163399/VNK_2015_10.pdf. Viitattu 7.2.2022
- Valtioneuvosto. (2019). Pääministeri Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Viitattu 22.1.2022. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>
- Valtion liikuntaneuvosto. 2014. Mikä maksaa? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. Viitattu 23.1.2022. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Mik%C3%A4-maksaa.pdf>.
- Van Bottenburg, M. (2011). Why are the European and American sports worlds so different? Path dependence in European and American sports history. Teoksessa A. Tomlinson, C. Young & R. Holt. (toim.) Sport and the Transformation of Modern Europe: States, Media and Markets 1950–2010. Abingdon, Oxon: Routledge, 205–226.
- Vandendriessche, J.B., Vandorpe, B.F.R., Vaeyens, R., Malina, R.M., Lefevre, J., Lenoir, M. & Philippaerts, R.M. (2012). Variation in sport participation, fitness and motor coordination with socioeconomic status among Flemish children. *Pediatric Exercise Science* 24, 113–128.
- Väestöliitto. (2007). Perhe kannattaa. Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma.

- White, P. & McTeer, W. (2012). Socioeconomic status and sports participation at different developmental stages during childhood and youth: multivariate analyses using Canadian national survey data. *Sociology of Sport Journal* 29, 186–209.
- Yang, X., Telama, R. & Laakso, L. (1996) Parents' physical activity, socioeconomic status and education as predictors of physical activity and sport participation among children and youths. A 12 year follow up study. *International Review for the Sociology of Sport* 31(3), 273–291.
- Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991. (1991). Viitattu 31.1.2022.
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2